

УДК 378:330.16.13

Олійник Павло Вікторович

студент факультету маркетингу

Київського національного економічного університету

імені Вадима Гетьмана

Олейник Павел Викторович

студент факультета маркетинга

Киевского национального экономического университета

имени Вадима Гетьмана

Pavlo Oliinyk

Student of the Faculty of Marketing of the

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

**ЗАХІДНА І АЗІАТСЬКА ЕКОНОМІЧНІ КУЛЬТУРИ: СОЦІАЛЬНО-
ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ**

**ЗАПАДНАЯ И АЗИАТСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ КУЛЬТУРЫ:
СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ**

**WESTERN AND ASIAN ECONOMIC CULTURES: SOCIO-
PHILOSOPHICAL ANALYSIS**

Анотація. В роботі розглянуто так поняття як західна і азійська економічні культури. Визначено відмінності між цими поняттями в розрізі різних підходів науковців, культур і суспільств. Проведено компаративний аналіз щодо розуміння західної і азійської економічних культур. Виділено основні відмінності між даними культурами

Ключові слова. Аналіз, культура, економіка, концепція, менеджмент, соціальний.

Аннотация. В работе рассмотрены так понятие как западная и

азиатская економічні культури. Визначено відміння між цими поняттями в разрізні різних підходів учених, культур і обществ. Проведено компаративний аналіз в розумінні західної і азиатської економічних культур. Виділено основні відміння між даними культурами

Ключевые слова: *анализ, культура, экономика, концепция, менеджмент, социальный.*

Summary. *In this paper, the concept of Western and Asian economic cultures is considered. The differences between these concepts in the context of different approaches of scientists, cultures and societies are determined. A comparative analysis of the understanding of Western and Asian economic cultures has been conducted. The main differences between these cultures are highlighted*

Key words: *analysis, culture, economy, concept, management, social.*

Постановка проблеми. Предметом дослідження є визначення та характеристика інституційних чинників, за рахунок яких у наші часи країни Західної Європи зробили рішучий поступ на шляху суспільно-економічних ринкових реформ. У той самий час країни Східної Європи, розпочавши реформи в себе, втілити в життя зміст цих реформ не змогли і до сих пір продовжують наслідувати старі звичаї в своїй економічній діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Окремі питання формування, розвитку, трансформації, становлення нової політичної еліти, особливостей функціонування та впливу економічної культури на різні сторони соціально-економічної та іншої діяльності знайшли своє відображення в наукових розробках і роботах українських та російських учених: В.П. Андрущенко [1], В.М. Ворони [10], Л.В. Губерського [1], М.Ф. Головатого [2-3], Н.І. Михальченка [1], С.С. Сливки [5; 6], Є.І. Суїменка [10], А.В. Сур'як [8], О.В. Турчинова [9], О.Ю. Янбулатової [11].

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Міф «всеперемагаючого індивіда» заперечує соціальні корені індивіда і втілений в образі "self made man", який нікому нічого не винен. Це подання не враховує інтереси і права людей, які підтримували даного індивіда на різних етапах його становлення.

Мета статті – виділити основні тези і поняття західної і східної економічних культур, зрозуміти їх особливості функціонування. Дослідити їх вплив на сьогоденне суспільство і економічні інститути.

Виклад основного матеріалу. Між розвинутими країнами капіталістичної системи існують кардинальні відмінності на рівнях повсякденного життя, соціального змісту праці, відношення до бізнесменів, стилю управління персоналом, тактики угод. Для аналізу даних відмінностей застосовуються сім критеріїв: правила і виключення з правил; конструкція і деконструкція; спосіб управління; сприйняття зовнішнього світу; синхронізація процесів; вибори керівництва; рівність шансов. Ці феномени створюють індивідуальне багатство, добробут держав і утворюють універсальну систему цінностей, яка пояснює вплив культури на економічний вибір.

Практична реалізація даної системи цінностей залежить від семи пар універсальних цінностей: універсалізм - партикуляризм; аналіз - синтез; індивідуалізм - колективізм; зовнішня – внутрішня керованість; послідовність - синхронність; особисті успіхи - призначення на посаду; рівність - ієрархія. Поведінка будь-якого індивіда - культурний факт, в основі якого лежить конфлікт цінностей.

США вважаються зразком розвиненого капіталізму. Культура цієї країни базується на ідеї універсалізму, яка сприяє утворення багатства, але одночасно породжує ряд негативних наслідків: ідеалізацію точних наук; застосування їх результатів в промисловості і культури; загальну бюрократизацію життя і поведінки.

Наприклад, в управлінні корпораціями домінує американська наука управління, яка включає постулат про ефективність універсальних законів управління. На цій основі в США виникли, а потім розповсюдились по світу школи бізнесу і менеджменту. Однак німці і японці відкидають американську науку управління: «Застосування єдиної системи законів управління до керівництва похоронної контори та виробництва напівпровідників безглуздо.

Немає ніяких доказів того, що такі закони можна відкрити і що вони взагалі існують. Це - питання принципу, прийнятого в культурі США. Тільки країна з тривалою традицією кодифікації переконана в існування якихось «законів управління» [3, с. 182].

Закони управління породили і посилили універсальну бюрократизацію США. В результаті законодавцями моди виступають такі сфери, які можна кодифікувати (а не найбільш важливі в даній ситуації). Економіка, фінанси, право виявляються важливішими творчих здібностей, людських зв'язків і якості товарів. Економісти-фінансисти-юристи стали пануючими групами англо-американського товариства [4, с. 57]. При цьому, співпрацю вони розуміють як техніку виконання вказівок. І не враховують головний сенс співпраці - здатність людини до висування несподіваних ідей і рішень. Звідси головним наслідком американського універсалізму є зростання злочинності, соціальної, управлінської та політичної брехні, параліч всієї культури.

У США аналіз переважає над синтезом і панує метод дилем, який включає переконання в об'єктивності фактів. Але це переконання є особлива властивість культури і людська схильність. Ця схильність характерна для Англії і США - факти вважаються фундаментальніші ніж контексти. В Азії такої властивості не існує. Будь-які факти сприймаються і інтерпретуються в рамках контексту. Тому положення «Факти не брешуть» і «Контекст не обманює» рівнозначні [2, с. 67]. Проблема зводиться до американської віри в об'єктивізм. Ця віра протистоїть азіатському переконанню: будь-яке знання є відносним, оскільки спостереження речей і людей без певних намірів

неможливо і небажано.

В англо-американській культурі метод дилем пов'язаний з пануванням договору. Договір дослівно означає дати слово і є необхідною чеснотою. Еталон договору - союз людини з богом, на підставі якого пуританин віддавав йому свою душу. В інших культурах чеснота не зводиться до слів. вона розуміється як духовність (а не загальні закони і права) і знаходить різні сенси в залежності від обставин. Наприклад, для японців і французів людські зв'язки важливіше договору. При зміні ситуації договір можна порвати (або переформулювати) заради спільного прибутку.

Американці вважають будь-яке порушення договору моральним проступком і юридичним злочином. По суті, таке трактування договору висловлює інтереси юристів. Ця група займає панівне становище в США (всі фірми наймають на роботу юристів) і сильно впливає на американську культуру, в тому числі економічну.

Американський стиль управління визначає межі аналітичного розуму. Цільове управління вимагає від підлеглих самостійного визначення цілей. Їх досягнення стає мірою успіху і оцінки менеджерів і робітників. Але загальна властивість аналітичних культур - поділ голови і рук, слова і справи, думки і дії. Останнім часом до цього додався географічний поділ - мозок корпорації знаходиться в Чикаго, а руки в Мексиці або на Філіппінах.

Прагнення до аналізу і диференціації пригнічує інтеграцію і породжує бюрократію. Офіси та бюро - це різновиди традиційної фабрики, в якій безліч чиновників займаються по черзі різними пунктами рішення одного питання. Тому всі недоліки бюрократії (описані М. Вебером та іншими дослідниками) - постійна властивість американських корпорацій і урядових агентств. В кінці ХХ ст. найрозвиненіша країна стала найбільш бюрократизованою. До того ж в ній сильно розвинено повсякденне та інституційно внутрішнє шпигунств. Кожен начальник (і не тільки ФБР) прагне мати своїх сексотів [8].

Американська культура включає універсальну віру в прибуток, згідно з

якою всі проблеми можна розв'язати з його допомогою. Індивідуалізм - суттєвий елемент культури США - втілений в міфі «всеперемагаючого індивіда» і виражається в наступних недоліках: ігнорування потреб спільнот; мінливість і внутрішня керованість американських менеджерів, які постійно змінюють місце роботи заради підвищення доходів; повільна реакція на зміни середовища. Міф «всеперемагаючого індивіда» заперечує соціальні корені індивіда і втілений в образі "self made man", який нікому нічого не винен. Це подання не враховує інтереси і права людей, які підтримували даного індивіда на різних етапах його становлення. Сучасна практика консультацій (експертизи) за будь-яких питань - чисто американський винахід і наслідок цього міфу. Саме делегування «мудрого індивіда» для поправки положення (в групі, на підприємстві, на нижчих рівнях управління) індивідуалістично. Передбачається, що кожна людина - мудрець, який йде в поодиночку по життєвому шляху і несе рятівне знання в глибині душі. Цей міф веде до «Трагедії загальних благ», типовою для індивідуалістичних економік.

Ставлення до законів в США теж своєрідне, якщо індивід готовий нести покарання за порушення законів, він глибоко поважає закони, які повинні бути справедливими завжди і всюди. Приватне щастя - результат соціальної адекватності індивідів.

З часу «антитрестівського закону» американці негативно відносяться до великих економічних структур. американці вважають будь-які зв'язки і групи такого типу таємними, своєкорисливими, корумпованими і зводять до мінімуму особистий внесок кожного члена. У цьому є резон. Великі структури - це безліч груп змовників, які об'єднуються заради власної користі, переваги над іншими групами, і нехтують загальними інтересами [5, с. 89].

Групові зв'язки ведуть до того, що «злочинські змови» в нинішні часи охопили промисловість, профспілки, фахівців і уряд. Всі шукають жертву у

вигляді «загального блага». Так компрометується ідея союзу, який кваліфікується як підготовка до пригнічення неорганізованих індивідів.

Наслідок такого стану речей - «суспільство нульової суми» (За визначенням Л. Туроу): якщо один індивід (група) виграє, інший втрачає. Тому жодна група інтересів не бажає діяти. В результаті виникає «блоковане суспільство» (М. Кроз'є) - індивідуальні інтереси блокуються безліччю групових інтересів [6].

Наступний фактор створення багатства - розуміння часу. Уявлення про час фіксують значущі характеристики людини і культури. Метафора часу вібрує від бігу (Прагнення до мети) до танцю (координація рухів). З неї випливають дві концепції часу: як об'єктивної послідовності подій, руху вперед, лінійного росту; як суб'єктивного кола, в якому «зараз» впливає з минулого для впливу на майбутнє.

Обидві концепції мають корисність і цінність. але вивчення культур показує, що в них панує одна концепція часу. Американці схиляються до першої. Віра в об'єктивний безособовий порядок - продукт з'єднання універсалізму з аналітичним способом думки. У США з'явився перша економічна культура, в якій робітники і менеджери змагалися з годинником - виконували все більше число завдань за все менший період часу при прискоренні машин і конвеєрів [7, с. 348]. Недоліки такої економічної культури різноманітні: небажання втрачати час; здійснювати тривалі інвестиції; ставлення до робітників кадрів як до дорогим частинам машини. В інших культурах (Франція, Німеччина, Японія) поширений Синхронічний образ часу воно сприймається як рух вперед-назад, розширення-стиснення. Конфлікт зазначених концепцій часу виражається в двох типах менеджерів.

Послідовний менеджер відрізняється наступними властивостями: зайнятий однією справою в один період часу; ділить час на частини; сконцентрований тільки на працю; серйозно ставиться до термінів і планів; створює і розриває безліч короточасних зв'язків; несе індивідуальну

відповідальність за трудовий час, заповнений конкретними обов'язками; сприймає час як загрозу – швидкий і дорогий перебіг подій, який треба повністю використовувати; вирішує конфлікти за принципом пріоритету (

«Перші - кращі») і черговості проблем; визнає розум і логіку вільними від недоліків ланцюгів причин і наслідків, посилок і висновків; оцінює товари в часі - від новинок і рентабельності через рутинне виробництво до падіння прибутку і смерті.

Синхронічний менеджер діє інакше: зайнятий багатьма справами одночасно; сприймає час як гнучке, еластичне, неподільне; легко відволікається від справи; вважає всі встановлені терміни бажаними, але не обов'язковими; все життя встановлює і періодично відновлює постійні зв'язки; відповідає за використання минулого в сьогоденні для гарантій кращого майбутнього; вирішує конфлікти шляхом задоволення кількох потреб з мінімуму координованих процесів; вважає розум принципом синтезу і синхронізації декількох завдань і цілей всього процесу; вважає оновлення товарів природною властивістю часу, оскільки «Гени» одного товару дають життя наступним поколінням [10, с. 256].

Перша концепція часу і тип менеджера найбільш характерні для США, друга - для Японії. США - це «країна метушні», в якій час став безжальним переслідувачем. Американська культура розглядає людське життя як коротку мить, за яку потрібно буде відзвітувати перед Богом. Це породжує ряд негативних наслідків: вузьке трактування успіху; прагнення до негайної вигоди; недооцінку минулого досвіду; зв'язок особистої відповідальності з коротким періодом виконання менеджерських (і політичних) функцій; вплив на мораль; раціоналізм; кількісне обґрунтування рішень; «паперову продуктивність»; пріоритет молодості над старістю; стихію творчої деструкції.

Переконання в смертності товарів і ринків має силу самопідтверджуваних пророцтв. Виникла навіть особлива галузь «Кризового

управління» (коли фірми напередодні банкрутства), яке заперечує корисний досвід занепаду підприємств і його використання новими фірмами. Кожна з них починає заново. Метафора «часу- смерті» подібна гіпнозу. Це підтверджує факт високої смертності американських менеджерів.

Досягнення - приписування статусу породжує специфічне відношення між рівністю і ієрархією. В американській культурі образ гри і конкурсу виконує головну роль, а ієрархія вважається ланцюгом вказівок. В Японії ієрархія прийняла образ сім'ї, саду, зв'язку старших і молодших за принципами морального боргу, подяки, координації минулих, нинішніх і майбутніх подій. Американці праві в тому, що модель «сім'ї» виправдовує протекцію, етнічні бар'єри і сформовані залежності. Однак внаслідок такої установки в США практично не зустрічаються індивідуальна лояльність і самопожертви заради фірми.

Це породжує дилему досягнення - приписування статусу. Залежність статусу від особистих успіхів пов'язує лінійну концепцію прогресу з прагматизмом і емпіризмом. Нагороджуються тільки ті, хто краще працює. Критерій особистих успіхів дозволяє виявити людський потенціал, але приховує конфлікт між «видатними» і «хорошими» фахівцями. У США культивується конфлікт між групами «видатних працівників» і «вічних невдах». Нереалізовані прагнення породжують безліч фрустрованих людей. Потрапити в вище коло бізнесу і влади вкрай важко, зате випасти можна в будь-який момент. Середній успіх не вважається успіхом. Більшість програє сутичку за успіх і постійно чує, що саме вони в цьому винні.

Дилема ієрархії і рівності пояснюється тим, що в країнах Заходу не існує східної мудрості «Начальству видніше». Однак ієрархічна держава (Японія) досягла великих економічних успіхів. Для пояснення цього факту пропонують модель, в якій бюрократія і сім'я трактуються як дві системи рівності і ієрархії, механічного та органічного порядку.

На Заході панує механічний порядок бюрократії. Він включає:

аналітику та детальні вказівки зверху до низу; жодне з них не є всеосяжним, припускаючи інтерпретацію нижчими рівнями; відносини між рівнями влади і управління безособові, раціональні, утилітарні, безпристрасні. Звідси випливає ще одна проблема: без ієрархії індивідуалізм перетворюється в анархію; ієрархія ускладнює досягнення статусу, а його передача не має сенсу при рівності людей; зв'язок аналізу з партикуляризмом порушує принципи цілісності та порядку.

Висновки. Отже, неінституціональна теорія базується на посилках: капіталізм - гра за суворими правилами; дивергенція (розбіжність траєкторій) - закон розвитку західного капіталізму. Але в останні десятиліття ХХ ст. англосаксонські країни прагнуть нав'язати парадигму своєї культури решті світу.

Література

1. Андрущенко В., Губерський Л., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.
2. Головатий М.Ф. Мистецтво політичної діяльності: Навч. посібник для вузів. – К.: МАУП, 2002. – 175 с.
3. Головатий М.Ф. Соціологія молоді. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: МАУП, 2006. – 303 с.
4. Рикардо Д. Сочинения / Пер. под ред. Н.М. Смит. – М.: Госполитиздат, 1955. – Т. 1. Начала политической экономии и налогообложения. – 365 с.
5. Сливка С.С. Роль економічної культури юриста у формуванні професіоналізму / Право України.– 1999.– №4. – С. 84–110.
6. Сливка С.С. Філософсько-правові проблеми професійної культури юриста: Автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.12 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 32 с.

7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
8. Сур'як А.В. Економічна культура в умовах ринкової трансформації: Автореф. дис... канд. економ. наук: 08.01.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2001.– 15 с.
9. Турчинов О.В. Тіньова економіка (методологія дослідження та механізми функціонування): Дис... докт. екон. наук: 08.01.01 / НАН України; Інститут Росії. – К., 1997. – 386 с.
10. Экономическая культура населения / Под ред. академика НАН Украины В.М. Вороны, д-ра филос. наук, профессора Е.И. Суименко. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2008. – 316 с.
11. Янбулатова О.Ю. Экономическая культура как фактор социально-экономического развития: Дис... канд. эконом. наук: 08.00.01. – Кострома, 2000. - 101 с.

References

1. Andrushchenko V., Gubersky L., Mikhalchenko M. Culture. Ideology. Personality: methodological-ideological analysis. - К .: Knowledge of Ukraine, 2002. - 580 p.
2. Golovaty MF The Art of Political Activity: Teaching. a manual for universities. - К .: MAUP, 2002. - 175 p.
3. Golovaty M.F. Sociology of youth. - 2nd species., Processing. and add - К .: MAUP, 2006. - 303 p.
4. Ricardo D. Works / Per. ed. N.M. Smith - М .: Gorlizdad, 1955. - Т. 1. The beginning of political economy and taxation. - 365 p.
5. Slyva S.S. The role of the lawyer's economic culture in the formation of professionalism // Law of Ukraine .- 1999.- №4. - P. 84-110.
6. Slyva S.S. Philosophical and legal problems of the professional culture of a lawyer: Author's abstract. dis ... doc. lawyer Sciences: 12.00.12 / National.

- lawyer acad. Ukraine to them Yaroslav the Wise. - Kh., 2002. - 32 p.
7. Smith A. The study of the nature and causes of wealth of peoples. - M .: Exmo, 2007. - 960 pp.
  8. Suryak AV Economic culture in the conditions of market transformation: Author's abstract. Dis ... Cand. economist Sciences: 08.01.01 / Kyiv National Taras Shevchenko University. - K., 2001.- 15 p.
  9. Turchinov O.V. Shadow economy (research methodology and functioning mechanisms): Dis ... doc. econ Sciences: 08.01.01 / NAS of Ukraine; Institute of Russia. - K., 1997. - 386 pp.
  10. Economic Culture of the Population / Ed. Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine V.M. Crows, Dr. Philos. Sciences, professor E.I. Siumenko - K .: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2008. - 316 p.
  11. Yanbulatova O.Yu. Economic culture as a factor of socio-economic development: Dis ... Candidate. Economy Sciences: 08.00.01. - Kostroma, 2000. - 101 p.